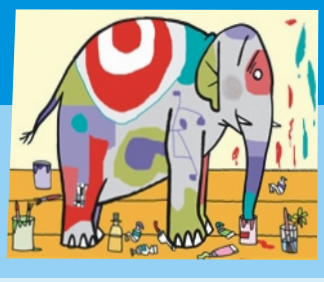

बालमोदिनी

दुराशाग्रस्तता

● अ. ज्ञानशेखरः, पाण्डिचेरी

नारदः कदाचित् भूलोकम् आगतः । तीर्थ-क्षेत्राणि पश्यन् सः किञ्चन मन्दिरं प्रति गच्छन् आसीत् । आतपाधिक्यकारणतः रथेन गच्छन् आसीत् सः । तदवसरे कश्चन निर्धनः अभि-मुखम् आगतः । सः मूढमतिः अपि । नारदं कञ्चित् धनिकं मन्यमानः सः हस्तसङ्केतेन रथस्य स्थगनं कारयित्वा दैन्येन अवदत् - ''महोदय ! महान् आतपः । भवान् तु यानेन गच्छति । अहं पादाभ्यां गच्छामि । सन्तप्ता भूमिः मम पादौ दहति । अतः भवदीया पादरक्षा यदि मह्यं दीयेत तर्हि महान् अनुग्रहः कृतः स्यात्'' इति ।

नारदः मृदुहृदयः । सः तस्य निर्धनस्य प्रार्थनाम् अङ्गीकृत्य पादरक्षां तस्मै दत्तवान् ।

''अहो, भवान् तु भगवान् एव !'' इति प्रशंसावचनानि वदन् सः निर्धनः पादरक्षां स्वीकृतवान् । क्षणं विरम्य सः अवदत् - ''आर्य ! भवान् तु रथेन गच्छति । भवत्समीपे छत्रम् अस्ति । अहं तु पादाभ्यां गच्छामि । यस्य छत्रस्य उपयोगः भवता क्रियमाणः नास्ति तत् छत्रं यदि भवान् मह्यं दद्यात् तर्हि अहम् उपकृतः स्याम्'' इति ।

नारदः तस्य मुखम् आश्चर्येण पश्यन् तस्मै छत्रमपि दत्तवान् ।

'यत् पृष्टं तत् ददाति एषः । एतत्समीपे अपारम् ऐश्वर्यम् एव स्यात्' इति विचिन्त्य सः निर्धनः पुनः अवदत् - ''मान्य ! भवतः गृहे एतादृशाः रथाः बहवः स्युः । अतः एषः रथः मह्यं दीयताम् । तेन अहमपि सुखेन सञ्चारं कर्तुं शक्नुयाम्'' इति ।

एतस्य श्रवणात् नारदः क्रुद्धः । सः कोपमिश्रितेन स्वरेण - ''भोः, यस्य आवश्यकता आसीत् तत् भवता यदा पृष्टं तदा तत् सन्तोषेण दत्तं मया । किन्तु इदानीं भवान् यत् अनिवार्यं नास्ति तदपि पृच्छति । एतत् दुराशायाः लक्षणम् । दुराशाग्रस्तः भवान् दानस्वीकारयोग्यः नास्ति । अतः मया यद्यत् दत्तं तत्सर्वं भवत्सकाशात् विलुप्तं भवतु'' इति शापं दत्त्वा ततः अदृश्यताम् अगच्छत् ।

क्षणाभ्यन्तरे एव निर्धनसमीपे स्थितं पादरक्षा-छत्रादिकम् अदृश्यं जातम् । सः निर्धनः शून्ये निहित-दृष्टिः सन् स्वस्य दुराशाग्रस्ततां निन्दितवान् ।